

Maja Savić

Čitanje iz ugla psihologije

Dragica Pavlović Babić, Vasilije Gvozdenović, Ljubomir Žiropađa, Vanja Ković, Jasmina Kodžopeljić, Dragan Pavlović. Urednik Dejan Lalović. *Teorijski i primenjeni aspekti psihologije čitanja*. Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Institut za psihologiju, Akademska misao, 2013, 201 str.

Zbornik radova *Teorijski i primenjeni aspekti psihologije čitanja* sastoji se iz sedam poglavlja, odnosno sedam tekstova različitih autora koje je, za ovu priliku, pozvao i okupio Dejan Lalović, urednik zbornika. Dejan Lalović je autor još jedne, nedavno objavljene, knjige koja je posvećena psihologiji čitanja – *Čitanje: od slova do teksta*, pa je ovaj zbornik njegov dodatni doprinos da se našoj naučnoj, stručnoj, studentskoj, ali i široj publici, predstavi pregled aktuelnih dešavanja u toj naučnoj oblasti, u svetu veoma razvijenoj i živoj. Imajući u vidu da je psihologija čitanja široka i interdisciplinarna naučna oblast koja se brzo razvija i da često nije lako pratiti sve novo što se događa u njoj, zasluga je urednika što je okupio kompetentne autore koji se iz različitih istraživačkih perspektiva bave tom oblašću i koji su uspeli da nam daju jasan i pregledan rezime ključnih pojmova, metodoloških pristupa, teorijskih orijentacija, empirijskih rezultata i aktuelnih pitanja i problema iz njihovog domena interesovanja. Zbornik se otvara predgovorom urednika, kojim se najavljuje sadržaj poglavlja, a zatvara ga završna reč u kojoj se prepoznaju i rezimiraju ključne teme i problemi svakog poglavlja. Rezime je veoma koristan za čitaoca, naročito ukoliko je to student, jer kroz takav pogled unazad urednik daje jedan sažet prikaz najrelevantnijih tema i pitanja iz cele oblasti.

Prvo poglavlje – *Savremene metode za izučavanje čitanja* autorke Vanje Ković posvećeno je prikazu aktuelnih metoda koje se koriste u toj oblasti: metoda praćenja očnih pokreta, metoda merenja moždanih talasa (EEG) i potencijala izazvanih događajem (ERP), metoda funkcionalne magnetne rezonance (fMRI), kompjutersko modelovanje procesa čitanja. Za svaku od tih metoda autorka daje jasan i razumljiv opis načina njenog funkcionisanja i primene, parametara koji se pomoću njih mogu pratiti i registrovati, prednosti i mane njihove upotrebe a zatim i relevantne nalaze za istraživanje procesa čitanja koji su dobijeni pomoću njih.

Drugo poglavlje – *Bazični procesi pri čitanju: vizuelna pretraga reč* autora Vasilija Gvozdenovića posvećeno je ulozi vizuelne pažnje u procesu čitanja. Autor je svoje višegodišnje eksperimentalno iskustvo i rezultate u ispitivanju procesa vizuelne pažnje primenio u kontekstu razumevanja nekih aspekata procesa čitanja. U tekstu je prikazana serija eksperimenata koji imaju za cilj da utvrde profil vizuelne pretrage reči kao relevantnih stimulusa za proces čitanja. Kroz eksperimente se utvrđuje i komentariše uloga faktora koji su relevantni za proces čitanja: leksikalnosti (reči spram pseudoreči), pisma (latinica, ćirilica) i frekvencije.

Treće poglavlje – *Neuropsihologija čitanja* autora Dragana M. Pavlovića bavi se prikazom neuralnih osnova procesa čitanja, tj. daje pregled zona korteksa i drugih moždanih struktura za koje se zna da učestvuju u procesu čitanja. Autor nam takođe daje pregled neuropsiholoških modela čitanja. U delu poglavlja koje je posvećeno poremećajima u čitanju prikazani su tipovi, neuralne osnove, mehanizmi i karakteristike poremećaja u odrasлом dobu – aleksije, kao i razvojni poremećaji – disleksije.

Četvrto poglavlje – *Razvojna disleksija i hiperleksija* autora Ljubomira Žiropađe sagledava s različitih aspekata razvojni poremećaj čitanja. Na početku poglavlja autor daje istorijski pregled prepoznavanja poremećaja razvojne disleksije a zatim pregled njenih uzroka koji se najčešće pominju u savremenoj literaturi; na osnovu pregleda empirijskih podataka iz literature u tekstu se razmatra i različita zastupljenost disleksije u jezicima s različitim sistemima pisanja, tj. s plitkom i dubokom ortografijom. Autor daje i pregled simptoma koji roditeljima i nastavnicima mogu ukazati na postojanje disleksičnog poremećaja kod dece, kao i konkretne preporuke kako da pomognu detetu koje ima teškoće i način na koji treba da pristupe radu s njim. U tekstu je ukratko prikazan i fenomen hiperleksije – tj. izuzetne i rano razvijene sposobnosti čitanja koja nije praćena odgovarajućim razumevanjem pročitano.

U petom poglavlju – *Pretpostavke za usvajanje veštine čitanja* autorka Jasmína Kodžopeljić daje pregled pet ključnih komponenti usvajanja čitanja, izdvojenih na osnovu analize empirijskih podataka u okviru projekta National Reading Panel (NRP, 2000): fonemska i fonološka svesnost, obim rečnika, ovladavanje alfabetskim principom (korespodencija slovo – glas), fluenčnost čitanja, razumevanje pročitano. U tekstu se za proces usvajanja čitanja daje određenje, opis i značaj svake od tih komponenti. Prve dve komponente mogu se prepoznati kao lingvistički preduslovi za ovladavanje čitanjem i autorka ističe da izloženost jezika i opismenjavanje imaju pozitivan povratni uticaj na razvoj tih komponenti. Ostale tri komponente odnose se na razvoj i izvođenje same veštine čitanja. Autorka se na kraju poglavlja osvrće na pojedina značajna, još uvek otvorena, pitanja u oblasti empirijskog proučavanja razvoja veštine čitanja.

Šesto poglavlje – *Procena veštine čitanja u školskom kontekstu* autorke Dragice Pavlović Babić daje pregled različitih shvatanja koncepta čitanja i, u skladu

s tim, njegovih različitih operacionalizacija. Deo poglavlja posvećen je aktuelnom shvatanju čitanja kao obrazovne kompetencije koja je od velike važnosti za uspešno funkcionisanje u ličnom i profesionalnom životu. U tekstu se dalje prikazuje operacionalizacija pojma čitalačke pismenosti i načini njenog merenja u međunarodnim istraživanjima – PISA, PIRLS a zatim se daje pregled istraživanja čitanja u Srbiji koja su išla u pravcu tretiranja čitanja kao obrazovnog postignuća, kao i definisanje nekih indikatora za merenje čitanja. Autorka iznosi zabrinjavajuće rezultate PISA istraživanja iz 2009. o postignućima u čitanju učenika u Srbiji i na osnovu njih izvodi implikacije i preporuke za svakodnevni rad nastavnika, ali i za promenu obrazovne politike koja bi trebalo da kod naših učenika unapredi tu veoma važnu kompetenciju.

Sedmo poglavlje – *Koliko se čitalo nekad i koliko se čita danas* jeste drugi tekst Ljubomira Žiropađe u ovom zborniku. U tom poglavlju autor komentariše trend opadanja interesovanja za čitanje u drugoj polovini XX veka i moguće faktore koji su na to uticali. U tekstu se navode rezultati različitih istraživanja koja se bave motivacijom za čitanje kod školske dece, razlikama i njihovim čitalačkim interesovanjima, količini vremena koje provode u čitanju, kao i rodnim razlikama u pogledu čitalačkih navika. Takođe se razmatraju faktori koji utiču na razvijanje intrinzičke motivacije za čitanje i preporuke za njeno razvijanje kod dece školskog uzrasta. Autor razmatra i motivaciju za čitanje kod odraslih, kao i moguću povezanost nekih crta ličnosti i čitalačkih navika.

Zbornik radova *Teorijski i primenjeni aspekti psihologije čitanja* predstavlja izuzetno važan doprinos obogaćivanju literature na srpskom jeziku o psihologiji čitanja. Najviše koristi od njega imaće sigurno fakultetski nastavnici i studenti, ali on može biti važan izvor informacija i za sve ljude iz struke (nastavnike u školama, učitelje, vaspitače, logopede) čija je praksa usmerena na usvajanje i razvijanje veštine čitanja. Posebna vrednost zbornika jeste i to što su autori s različitim istraživačkim iskustvom i orijentacijama – neuro nauke, kognitivna, razvojna, pedagoška psihologija – ukazali na teme i probleme koje smatraju relevantnim iz perspektive svojih proučavanja i to što su neki od njih prikazali rezultate svojih višegodišnjih istraživanja vezanih za tu oblast. Još jedan kvalitet zbornika, s naučne strane, a što ga dodatno čini interesantnim za čitaoce, jeste u tome što se pojedini autori dotiču istih tema, ali se razlikuju u pristupu tim temama, literaturi koju koriste da bi ih diskutovali, a nekada i u zaključcima koje o njima izvlače. U zborniku se komentarišu, diskutuju i otvaraju neka važna i aktuelna pitanja za oblast psihologije čitanja koja mogu da zaintrigiraju čitaoce i zainteresuju ih još više za ovu oblast.